CZU: 364.6-056.26:342.7(478) **https://doi.org/10.59295/sum3(193)2026_43**

ABORDAREA BAZATĂ PE DREPTURILE OMULUI ÎN PROTECȚIA PERSOANELOR CU DIZABILITĂȚI

Parascovia MUNTEANU,
Universitatea de Stat din Moldova

Autorul examinează gradul de aliniere a sistemului de protecție a persoanelor cu dizabilități din Republica Moldova la Convenția ONU privind Drepturile Persoanelor cu Dizabilități și la Pilonul European al Drepturilor Sociale, din perspectiva abordării bazate pe drepturile omului. Analiza documentară evidențiază persistența unui model tradițional de sprijin și îngrijire, insuficient orientat spre autonomie, participare și incluziune în comunitate. Rezultatele analizei arată că accesul la servicii de sprijin și îngrijire pe termen lung pentru persoanele cu dizabilități rămâne limitat, iar munca de îngrijire și sprijin este realizată în principal de femei, ceea ce accentuează inegalitățile socio-economice și de gen. Recomandările mecanismelor internaționale subliniază necesitatea dezinstituționalizării, dezvoltării serviciilor comunitare, profesionalizării persoanelor care oferă sprijin și îngrijire și investițiilor în infrastructura socială. Transformarea sistemului de protecție din Moldova necesită o abordare integrată, centrată pe persoană, pentru a asigura abordarea bazată pe drepturile omului și incluziunea persoanelor cu dizabilități.

Cuvinte-cheie: *abordare bazată pe drepturile omului, dizabilitate, incluziune, sprijin și îngrijire, protecție, participare.*

HUMAN RIGHTS-BASED APPROACH TO SOCIAL PROTECTION SYSTEM FOR PERSONS WITH DISABILITIES

The article examines the extent to which the protection system for persons with disabilities in the Republic of Moldova aligns with the UN Convention on the Rights of Persons with Disabilities and the European Pillar of Social Rights, through the lens of a human-rights-based approach. Documentary analysis reveals the persistence of a traditional support and care model that is insufficiently oriented toward autonomy, participation, and community inclusion. Findings show that access to long-term care and support services remains limited, while the burden of care and support falls predominantly on women, reinforcing socio-economic and gender inequalities. International human rights mechanisms emphasize the need for deinstitutionalization, development of community-based services, professionalization of care workers, and increased investment in social infrastructure. The article concludes that transforming the national protection system requires an integrated, person-centred approach to ensure the human rights-based approach and social inclusion of persons with disabilities.

Keywords: *human rights-based approach, disability, inclusion, support and care, protection, participation.*

Introducere

În contextul aderării la Uniunea Europeană, Republica Moldova implementează Planul de creștere economică, care include un set de reforme pentru consolidarea creșterii economice și a coeziunii sociale [3]. Ajustarea cadrului normativ în domeniul protecției sociale a persoanelor cu dizabilități este argumentată de necesitatea alinierii legislației naționale la Pilonul European al Drepturilor Sociale [5] și la directivele sau cadrele de politici ale Uniunii Europene. Relevanța cercetării realizată pentru acest articol este consolidată suplimentar prin analiza alinierii sistemului național de protecție și sprijin al persoanelor cu dizabilități la cadrul normativ internațional, în special la prevederile Convenției Organizației Națiunilor Unite privind Drepturile Persoanelor cu Dizabilități [3]. Acest tratat internațional pune bazele abordării bazată pe drepturile omului a dizabilității cu accent pe participare și autonomie pentru persoanele cu dizabilități, redefinind dizabilitatea nu doar ca o condiție medicală, ci ca un fenomen rezultat din interacțiunea dintre limitările individuale și barierele de atitudine sau de mediu care creează bariere în asigurarea traiului independent și incluziune în comunitate. Astfel, abordarea bazată pe drepturile omului impune recunoașterea dizabilității ca o realitate socială complexă, ce implică necesitatea asigurării accesibilității, dezvoltării de servicii și alocării de resurse adecvate pentru realizarea drepturilor în diferite contexte.

În Republica Moldova, persoanele cu dizabilități constituie un grup de populație subreprezentat care se confruntă cu o multitudine de dezavantaje socio-economice: niveluri mai scăzute de educație și ocupare, acces limitat la servicii, precum și un risc crescut de sărăcie. Conform datelor oferite de Casa Națională de Asigurări Sociale, la întâi ianuarie 2025 ponderea persoanelor cu dizabilități în Republica Moldova era de 6,7% din populația cu reședință obișnuită, iar copiii cu dizabilități reprezentau - 2,3% din numărul total al copiilor (de până la 18 ani) [1]. Datele Recensământului Populației și Locuințelor din 2024 arată că prevalența dizabilității este mai mare comparativ cu datele statistice oficiale, aceasta constituind - 12,8%. Prevalența dizabilității a fost măsurată conform setului restrâns de întrebări recomandate de Grupul Washington pentru statisticile privind dizabilitatea [2] în scopul determinării statutului de dizabilitate al populației din perspectiva limitărilor pentru patru domenii de funcționalitate. Cunoașterea prevalenței dizabilitate este foarte importantă pentru a identifica numărul real al populației care este supusă unui risc sporit de a se confrunta cu restricții în îndeplinirea anumitor sarcini sau în participarea lor la diverse activități în societate. În unele țări ale Uniunii Europene, acest grup de populație este luat în considerare de către autorități, în procesul de planificare și bugetare a prestațiilor și serviciilor necesare pentru persoanele cu dizabilități, deoarece, abordarea bazată pe drepturile omului înseamnă servicii accesibile care sprijină persoana cu dizabilități să-și realizeze toate drepturile fundamentale.

În acest articol este prezentată o analiză a gradului de aliniere a sistemului de protecție a persoanelor cu dizabilități din Republica Moldova la principiile Convenției ONU privind Drepturile Persoanelor cu Dizabilități și recomandările Uniunii Europene din perspectiva abordării bazată pe drepturile omului.

Metodele aplicate

Conținutul articolului este elaborat în baza analizei documentare și analizei actelor normative conexe domeniului protecție socială cu accent pe servicii de sprijin și îngrijire necesare persoanelor cu dizabilități pentru realizarea drepturilor. Analiza sistemului național de protecție al persoanelor cu dizabilități din Republica Moldova este realizată prin prisma recomandărilor mecanismelor internaționale în domeniul drepturilor omului și recomandării Consiliului Uniunii Europene (2022) privind accesul la servicii de îngrijire pe termen lung de înaltă calitate și la prețuri accesibile [6], care invită statele să îmbunătățească accesul la servicii pentru toate persoanele care au nevoie. Aceasta implică alinierea continuă a sistemului de protecție, în mod special a ofertei de servicii de sprijin și îngrijire pe termen lung la nevoile persoanelor cu diferite tipuri de dizabilitate; asigurarea stabilirii unor criterii și standarde de înaltă calitate pentru toți prestatorii serviciilor de sprijin și îngrijire; crearea locurilor de muncă de înaltă calitate și a unor condiții de muncă echitabile în sectorul social; îmbunătățirea profesionalizării muncii persoanelor care oferă suport direct persoanelor cu dizabilități; abordarea deficitului de forță de muncă, sprijinind în același timp îngrijitorii informali în activitățile lor de sprijin și îngrijire acordate persoanelor cu dizabilități.

Analiza sistemului de protecție a persoanelor cu dizabilități este efectuată și din perspectiva Pilonului European al Drepturilor Sociale, Principiului 18 [5], potrivit căruia, *„orice persoană are dreptul la servicii de îngrijire pe termen lung, la prețuri accesibile de bună calitate, în special îngrijire la domiciliu și servicii în comunitate”* .

Necesitatea analizei sistemului de protecție a persoanelor cu dizabilități din Republica Moldova din perspectiva abordării bazată pe drepturile omului constituie o pre-condiție necesară pentru autorități în contextul armonizării legislației la directivele și cadrele de politici ale Uniunii Europene, precum și pentru accesarea resurselor financiare externe prin Fondul Social European Plus. Totodată, rezultatele analizei pot fi utilizate de către autoritățile publice centrale și prestatorii serviciilor pentru îmbunătățirea sistemului de protecție, în special serviciile de sprijin și îngrijire pentru persoanele cu dizabilități din perspectiva abordării bazată pe drepturile omului.

Rezultatele obținute

Convenția ONU privind Drepturile Persoanelor cu Dizabilități oferă un cadru cuprinzător pentru punerea în aplicare a abordării bazată pe drepturile omului în sistemul de protecție a persoanelor cu dizabilități. Protecția și sprijinul constituie o obligație transversală în Convenție care reflectă modelul de „egalitate incluzivă” și cuprinde patru dimensiuni interconectate:

1. O dimensiune redistributivă echitabilă pentru a aborda dezavantajele socio-economice;

2. O dimensiune de recunoaștere pentru a combate stigmatizarea, stereotipurile, prejudecățile și violența și pentru a recunoaște demnitatea ființelor umane și intersecționalitatea acestora;

3. O dimensiune participativă pentru a reafirma natura socială a indivizilor ca membri ai grupurilor sociale și recunoașterea deplină a umanității prin incluziunea lor în societate;

4. O dimensiune de acomodare rezonabilă pentru a face loc diferențelor ca o condiție de demnitate umană.

Convenția face referire la protecție și sprijin în legătură cu diverse drepturi, inclusiv recunoașterea egală în fața legii; accesul la justiție; libertatea față de exploatare, violență și abuz; traiul independent și incluziunea în comunitate; mobilitatea personală; educația; abilitarea și reabilitarea; munca și ocuparea forței de muncă; un nivel de trai adecvat și protecție socială etc. Articolele 12 și 19 din Convenție recomandă statelor părți să asigure accesul persoanelor cu dizabilități la sprijinul de care ar avea nevoie în exercitarea capacității lor juridice, precum și la servicii de sprijin în comunitate, inclusiv asistență personală, pentru a preveni izolarea sau segregarea. În acest context, criteriile de eligibilitate și procedurile de protecție și sprijin vor fi elaborate în conformitate cu principiile nediscriminării, cu accent pe nevoile de sprijin ale persoanei și nu pe deficiență.

Comitetul ONU pentru Drepturile Persoanelor cu Dizabilități a subliniat rolul sistemelor și rețelelor de sprijin, inclusiv membrii familiei, prietenii, vecinii și alte persoane de încredere care oferă sprijin. În acest sens, Comitetul în cadrul Observațiilor finale din anul 2017 [4] a îndemnat Guvernul Republicii Moldova să accelereze dezinstituționalizarea și să asigure servicii în comunitate.

Principalele recomandări se referă la:

- Adoptarea de măsuri juridice și servicii care să asigure traiul independent în comunitate, inclusiv asistență personală, și să clarifice responsabilitățile și alocarea resurselor între autoritățile centrale și locale;
- Elaborarea de măsuri de sprijin incluzive pentru a promova respectul față de domiciliu și familie, inclusiv servicii de asistență personală și de îngrijire de tip Respiro, pentru familiile care au un membru cu dizabilități, pentru a asigura un nivel de trai adecvat și participarea în societate;
- Să ia măsuri pentru a se asigura că părinții cu dizabilități dispun de mijloacele necesare pentru a le permite să își exercite drepturile, inclusiv maternitatea.

Comitetul pentru Drepturi Economice, Sociale și Culturale accentuează rolul sistemului de îngrijire și sprijin în realizarea egalității între bărbați și femei, în promovarea dezinstituționalizării copiilor cu și fără dizabilități, în permiterea persoanelor cu dizabilități și a persoanelor vârstnice să trăiască în comunitate prin garantarea drepturilor lor la muncă și la securitate socială [4].

Comitetul pentru Eliminarea Discriminării împotriva Femeilor [4] a remarcat că Moldova are nevoie de un sistem de sprijin și îngrijire pentru a realiza egalitatea de gen, a combate stereotipurile și a garanta drepturile femeilor la muncă, protecție socială, sănătate și educație. În mod similar, Comitetul pentru Drepturile Copilului a subliniat că sprijinul și îngrijirea corespunzătoare sunt necesare pentru a preveni separarea copiilor de familie, a proteja copiii privați de mediul lor familial, a asigura un nivel de trai adecvat, a sprijini copiii cu dizabilități și familiile acestora.

Consiliul Drepturilor Omului a adoptat, la 11 octombrie 2023, Rezoluția privind centralitatea îngrijirii și a sprijinului din perspectiva drepturilor omului, subliniind necesitatea de a investi în economia îngrijirii și de a crea sisteme de îngrijire și sprijin robuste, reziliente care să includă abordarea bazată pe drepturile omului a dizabilității și să țină cont de vârstă, gen și mediul de reședință pentru a recunoaște importanța respectării, protejării și realizării drepturilor atât pentru persoanele care oferă, cât și pentru persoanele care primesc sprijin și îngrijire. În acest context, Consiliul ONU pentru Drepturile Omului îndeamnă statele care au ratificat Convenția, inclusiv Republica Moldova:

- Să pună în aplicare toate măsurile necesare pentru recunoașterea și redistribuirea muncii de sprijin și îngrijire între parteneri, precum și între familii, comunități, între sectorul public și cel privat;
- Să crească investițiile în politicile și infrastructura de sprijin și îngrijire pentru a asigura accesul universal la servicii accesibile și de calitate pentru toți, inclusiv servicii de îngrijire a copiilor și servicii de sănătate și sprijin pentru persoanele cu dizabilități și persoanele în etate;
- Să încurajeze și să sprijine cercetările care oferă evidențe pentru politici publice în funcție de venit, sex, vârstă, rasă, etnie, stare civilă, dizabilitate, mediu geografic și alte caracteristici relevante în context

național, precum și statistici privind amploarea și distribuirea utilizării timpului și a muncii de sprijin și îngrijire pentru persoanele cu dizabilități;

- Să adopte toate măsurile necesare pentru a permite participarea deplină, egală, semnificativă și incluzivă a femeilor, a persoanelor cu dizabilități și a persoanelor în etate, precum și a copiilor, la luarea deciziilor referitoare la îngrijire și sprijin;

- Să comunice populației generale despre impactul negativ al stereotipurilor legate de gen, dizabilitate și vârstă în furnizarea și primirea serviciilor de îngrijire și sprijin; dezvoltarea de programe și politici pentru eliminarea acestor stereotipuri [8, p. 3-4].

Analiza sistemului de protecție a persoanelor cu dizabilități din Republica Moldova prin prisma mecanismelor internaționale arată că diferitele abordări pentru transformarea serviciilor de sprijin și îngrijire pentru persoanele cu dizabilități din perspectiva drepturilor omului necesită timp și voință politică, deoarece acest proces implică atât resurse umane, cât și angajamente financiare. Cea mai importantă componentă a consolidării sistemului de protecție a persoanelor cu dizabilități din perspectiva drepturilor omului este analiza eficacității și eficienței mecanismului de finanțare a acestui model. Reorganizarea și finanțarea modelului de protecție bazat pe îngrijire și sprijin din perspectiva drepturilor omului va asigura bunăstare și o viață calitativă atât pentru persoanele cu dizabilități care primesc sprijin și îngrijire pentru trai independent și incluziune în comunitate, cât și pentru persoanele care oferă aceste servicii. Drept urmare această abordare contribuie direct și la independența financiară a femeilor care oferă servicii de îngrijire și sprijin, în mare parte fiind femei cu un nivel scăzut de studii care au oportunități limitate de angajare în alte domenii.

Transformarea sistemului de protecție și sprijin prin abordarea bazată pe drepturile omului a dizabilității prin prisma Recomandării Consiliului Europei [6] este determinată de oferta limitată a serviciilor de sprijin și îngrijire, costurile înalte reprezentând adesea un obstacol serios în calea accesului la îngrijirea pe termen lung pentru persoanele cu dizabilități. Accesul la serviciile de sprijin pentru realizarea drepturilor este disponibil doar pentru o mică parte a persoanelor cu dizabilități. Chiar și atunci când aceste servicii sunt disponibile, ele sunt insuficiente pentru o îngrijire adecvată, deoarece o mare parte din persoanele cu dizabilități care au nevoie de îngrijire pe termen lung se află sub pragul sărăciei, nu dispun de condiții adecvate pentru îngrijire la domiciliu, iar acces la tehnologii asistive care ar putea complementa suportul uman, la fel este limitat. Familiile și îngrijitorii joacă un rol fundamental în sprijinirea persoanelor cu dizabilități în realizarea dreptului lor de a trăi independent și de a fi incluse în comunitate. Femeile, persoanele în etate și alți adulți cu dizabilități, pot fi atât persoane care prestează servicii îngrijire și sprijin, cât și persoane care beneficiază de acestea, iar drepturile și experiențele lor nu pot fi abordate dintr-o singură perspectivă [12, p. 5].

La nivel european, Pandemia Covid-19 a accentuat inegalitățile economice și de gen în serviciile de sprijin și îngrijire pentru persoanele cu dizabilități, care funcționează în mare parte în conformitate cu modelele tradiționale de îngrijire, în care nu se atrage atenția asupra condițiilor de muncă precare ale îngrijirilor, a orelor de lucru neplătite și a nivelului scăzut de remunerare în domeniu. În același timp, pandemia a scos în evidență faptul că un număr mare de gospodării sunt foarte dependente de îngrijitorii la domiciliu pentru putea locui independent și a realiza activitățile de bază în fiecare zi. Pandemia a avut, de asemenea, repercusiuni semnificative asupra egalității de gen în rândul lucrătorilor care oferă sprijin și îngrijire. La nivel internațional, femeile asigură 76,2% din volumul total de muncă neremunerată de îngrijire și sprijin, în timp ce bărbații efectuează doar 23,8% din această muncă [11, p. 53]. Aceste date evidențiază necesitatea unor discuții și acțiuni privind schimbarea modului de îngrijire în baza promovării egalității de gen prin participarea deplină a femeilor în economie. Femeile și fetele cu dizabilități sunt atât beneficiare de sprijin și îngrijire, cât și furnizoare de sprijin și îngrijire. Aceste drepturi sunt cheia deblocării promisiunii nerealizate de autonomie, independență și participare deplină în societate. În plus, modelele tradiționale de protecție și îngrijire se bazează pe normele conform cărora rolul de îngrijire și sprijin este atribuit în mod predominant femeilor și fetelor, deoarece este o muncă slab plătită sau chiar neremunerată, iar bărbații sunt cei care trebuie să obțină venituri din alte activități profesionale în afara casei. Rezultatele cercetării de birou relevă că nevoile și drepturile femeilor și fetelor în ceea ce privește sprijinul și îngrijirea persoanelor cu dizabilități tind să fie neglijate în cadrul sistemelor tradiționale de protecție.

Analiza sistemului de protecție a persoanelor cu dizabilități din Moldova prin prisma Pilonului European al Drepturilor Sociale denotă că serviciile de sprijin și îngrijire nu sunt promovate ca activități economice care pot aduce venituri femeilor și fetelor, ci mai degrabă ca îndeplinirea unor roluri sociale sau a unor responsabilități în calitate de mamă, parteneră, bunică, mătușă sau prietenă. Din aceste motive, femeile și fetele sunt afectate negativ de aceste modele tradiționale de protecție și sprijin care funcționează pe baza stereotipurilor conform cărora bărbații obțin venituri, iar femeile oferă îngrijire gratuit sau cu costuri reduse, subminând exercitarea în condiții de egalitate a drepturilor omului de către femei și fete [11, p. 4]. Un sistem de protecție axat pe consolidarea modelului tradițional de îngrijire și sprijin riscă să limiteze capacitățile și autonomia persoanelor cu dizabilități care necesită un sprijin mai intensiv și să mențină sau să agraveze excluderea și izolarea acestora. Suprasolicitarea îngrijitorilor informali și munca de îngrijire prost plătită afectează calitatea îngrijirii și a sprijinului pe care aceștia le pot oferi, ceea ce subminează abordarea bazată pe drepturile omului în sistemul de protecție.

Analiza politicilor sociale europene arată că sectorul privat are un rol important în responsabilitatea socială, inclusiv în consolidarea unui sistem de protecție bazat pe drepturile omului. Sectorul privat poate contribui atât în calitate de prestatori de servicii, cât și direct prin investiții în infrastructură pentru a îmbunătăți calitatea îngrijirii și sprijinului, oferind acces la tehnologii asistive care ajută la crearea condițiilor de muncă decente în domeniul sprijinului și îngrijirii persoanelor cu dizabilități. Până în prezent, în Moldova, sectorul privat nu este implicat în dezvoltarea și furnizarea serviciilor de „Asistență personală”, unul din cele mai solicitate servicii sociale, deși nevoi neacoperite de prestatorii publici sunt destul de multe, iar rândul de așteptare pentru a beneficia de serviciu este mare. Politicile statului nu încurajează diversificarea serviciilor de îngrijire și asistență; nu există oportunități prin intermediul programelor de granturi și nici nu există mecanisme de promovare a unei abordări bazate pe drepturile omului pentru îngrijirea și sprijinul persoanelor cu dizabilități. Drept urmare, abordarea bazată pe drepturile omului în protecția persoanelor cu dizabilități necesită mai multă claritate și diversitate de opinii pentru a armoniza perspectivele de transformare a sistemului actual de protecție al persoanelor cu dizabilități pentru a răspunde nevoilor de sprijin și a contribui la realizarea drepturilor.

Concluzii

Rezultatele analizei arată că sistemul actual de protecție al persoanelor cu dizabilități din Republica Moldova nu este conceput conform abordării bazată pe drepturile omului. Serviciile de îngrijire și sprijin sunt preponderent dezvoltate după modelul tradițional de îngrijire, fără o abordare centrată pe persoană. La nivel de politici, autoritățile au înregistrat progrese semnificative, regulamentele de organizare și funcționare a serviciilor pentru persoanele cu dizabilități au fost modificate în anul 2025, standardele minime de calitate au fost completate cu un standard nou „abordarea bazată pe drepturile omului”, rămâne ca prestatorii de servicii să aplice modificările operate și să contribuie la transformarea sistemului de protecție.

În urma analizei efectuate, autoritățile publice centrale sunt încurajate să reseteze sistemul național de îngrijire având o abordare unică pentru toate categoriile de populație (copii, persoane cu dizabilități, persoane în etate). Există necesitatea elaborării unui concept de dezvoltare a sistemului de îngrijire și sprijin menit să prevină riscurile sociale în toate etapele vieții unei persoane: de la intervenție timpurie pentru copiii cu dizabilități sau dificultăți de dezvoltare, până la îngrijirea și sprijinul oferit persoanelor vârstnice cu dizabilități pentru o îmbătrânire demnă. Acest deziderat constituie motivul pentru care autoritățile publice și alte părți interesate din întreaga Europă caută noi modalități de îmbunătățire a sistemelor de protecție, de reorganizare a serviciilor sociale, inclusiv a serviciilor de îngrijire pe termen lung, pentru a răspunde nevoilor și provocărilor în continuă schimbare. Pe baza acestor tendințe din societate și sub impulsul suplimentar al punerii în aplicare a Pilonului European al Drepturilor Sociale [5] și al Convenției privind Drepturile Persoanelor cu Dizabilități [3], sistemul național de protecție a persoanelor cu dizabilități are nevoie de asistență pentru a fi transformat prin abordarea bazată pe drepturile omului. În acest parcurs, există necesitatea tranziției de la modele tradiționale centrate pe servicii rezidențiale la modele centrate pe persoană și sprijin în comunitate pentru trai independent și incluziune. Această transformare este extrem de relevantă pentru Republica Moldova care este în proces de elaborare a politicii naționale în domeniul incluziunii și

dezinstituționalizării persoanelor cu dizabilității. Totodată, constatările din prezentul articol pot contribui la îndeplinirea Agendei 2030 „a nu lăsa pe nimeni în urmă" și la implementarea Agendei de reforme [7], potrivit căreia Guvernul Republicii Moldova s-a angajat să armonizeze mai multe politici și practici, integrând drepturile tuturor celor care beneficiază de sprijin și îngrijire și drepturile tuturor celor care oferă sprijin și îngrijire, în condiții de egalitate.

Consolidarea unui sistem de protecție bazat pe drepturile omului reprezintă o condiție prealabilă necesară pentru ca persoanele cu dizabilități să trăiască independent în comunitățile lor, cu autonomie, alegere și control. Acest sistem include o rețea de servicii, sprijin uman și produse care permit persoanelor cu dizabilități să își desfășoare activitățile de zi cu zi și să participe activ în comunitățile lor. Abordarea bazată pe drepturile omului a sistemului de protecție a persoanelor cu dizabilități reprezintă o schimbare radicală față de modelele tradiționale de îngrijire. Această abordare subliniază importanța participării și autonomiei persoanelor cu dizabilități. Sistemele de protecție bazate pe drepturile omului promovează societăți mai incluzive, mai bine pregătite să asigure reziliența și sustenabilitatea serviciilor de sprijin și îngrijire pentru toate persoanele cu dizabilități.

Bibliografie:

1. Biroul Național de Statistică (2025). *Persoanele cu dizabilități în Republica Moldova în anul 2024.* Disponibil: https://statistica.gov.md/ro/persoanele-cu-dizabilitati-in-republica-moldova-in-anul-2024-9460_62109.html [Accesat: 20.02.2026]
2. Biroul Național de Statistică (2025). *Rezultatele finale ale Recensământului Populației și Locuințelor 2024: Dificultățile populației în realizarea activităților zilnice.* Disponibil pe https://statistica.gov.md/ro/rezultatele-finale-ale-recensamantului-populatiei-si-locuintelor-2024-dificultat-10121_62063.html [Accesat: 20.02.2026]
3. *Convenția ONU privind Drepturile Persoanelor cu Dizabilități, semnată de Republica Moldova la 30 martie 2007 și ratificată prin Legea nr. 166/2010*. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=24019&lang=ro [Accesat: 18.02.2026]
4. *Consiliul pentru Drepturile Omului din Moldova. Recomandarile internaționale*. Diponibil: https://gov.md/ro/recomandari-internationale [Accesat: 18.02.2026]
5. EUR-Lex. *Pilonul European al Drepturilor Sociale (2017/C 428/09).* Diponibil: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=CELEX:32017C1213(01) [Accesat: 18.02.2026]
6. EUR-Lex. *Recomandarea Consiliului (2022/C 476/01).* Disponibil: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=OJ:JOC_2022_476_R_0001 [Accesat: 18.02.2026]
7 *Hotarârea Guvernului nr. 260 din 07.05.2025 cu privire la aprobarea Agendei de reforme aferente Planului de creștere al Republicii Moldova pentru anii 2025-2027.* Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=148353&lang=ro [Accesat: 27.02.2026]
8. *Human Rights Council (2023). Centrality of care and support from a human rights perspective (ARC/RES/54/6.* (pag. 3-4) Available: https://digitallibrary.un.org/record/4025103?v=pdf [Accessed: 28.02.2026]
9. UN WOMEN (2022). *A-toolkit-on-paid-and-unpaid-care-work-en.pdf*. Available: https://www.unwomen.org/sites/default/files/2022-06/A-toolkit-on-paid-and-unpaid-care-work-en.pdf [Accessed: 20.02.2026]
10. *General Comment and Recommendations nr. 5* (2017), pct. 38, 60, 62, 76 , 84. Available: https://www.ohchr.org/en/documents/general-comments-and-recommendations/general-comment-no5-article-19-right-live [Accessed: 18.02.2026]
11. ILO. *Care Work and Care Jobs for the Future of Decent Work.* Available: https :// www .https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/dgreports/dcomm/publ/documents/publication/wcms_633135.pdfhi [Accessed: 18.02.2026]
12. *Report of the Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights . Support systems to ensure community inclusion of persons with disabilities, including as a means of building forward better after the coronavirus disease (COVID-19) pandemic.* Available: https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G22/614/72/PDF/G2261472.pdf?OpenElement [Accessed: 18.02.2026]
13. *Report of the Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights. Good practices of support systems enabling community inclusion of persons with disabilities (2023)*. Available: https://undocs.org/Home/Mobile?FinalSymbol=A%2FHRC%2F55%2F34&Language=E&DeviceType=Desktop&LangRequested=False [Accessed: 18.02.2026]

Date despre autor:
Parascovia MUNTEANU, doctor în sociologie, lector universitar, Departamentul Sociologie și Asistență Socială, Universitatea de Stat din Moldova.
ORCID: 0000-0002-0614-1790
E-mail: parascovia.munteanu@usm.md

Prezentat: 02.02.2026
Recenzat: 27.02.2026
Acceptat spre publicare: 20.05.2026